

รูปแบบการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา Patterns for the Development of Local Wisdom in Buddhist Rituals

พระพันธ์ ธรรมวิโส^{*}, พระสิริจิริยาลังการ[†], พระมหาสมคิด สมปนโน[‡]
และเกษศิริรินทร์ ปัญญาเอก[§]

Received January 10, 2020; Revised February 12, 2020; Accepted June 25, 2020

บทคัดย่อ

รูปแบบการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เป็นการศึกษาถึงความหมายรูปแบบกระบวนการการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่มีวิธีการที่หลากหลาย บางกระบวนการอาศัยหลักเศรษฐกิจ บางกระบวนการอาศัยการขับเคลื่อนจากภาครัฐ เพื่อให้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง โดยมุ่งให้เกิดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน ถ่ายทอด และพัฒนาให้ยั่งยืนของกระบวนการพัฒนารูปแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยอิงอาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืนได้อย่างสมบูรณ์ การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืน ที่ใช้เรื่องพิธีกรรมทางพุทธศาสนา มาประกอบในการประยุกต์ธรรมจากพระไตรปิฎก ก่อเกิดการสร้างกิจกรรมประจำวัดในชุมชน ที่สามารถก่อให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีประสิทธิภาพขยายเศรษฐกิจรากฐานของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, พิธีกรรมทางพุทธศาสนา

Abstract

Patterns for the Development of Local Wisdom in Buddhist Rituals It is a study of meaning, patterns, processes, development of local wisdom in Buddhist rituals with various methods. Some processes rely on economic principles. Some processes rely on government-driven. To see the importance of local wisdom With a focus on conservation, restoration, inheritance, transmission and sustainable development of the process of developing a local wisdom model based on Buddhist rituals Is the development of local wisdom to be completely sustainable Developing local wisdom to be sustainable Which uses the subject of Buddhist rituals Included in the application of the dharma from the Tripitaka Causing the creation of regular temple activities in the community That can give rise to the development of local wisdom And effectively expand the economic foundation of the community sustainably

Keywords: Development Style, Local Wisdom, Buddhist Ritual

^{*} อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี โทร 073450071 อีเมล mcupattani@gmail.com

[†] พระสิริจิริยาลังการ, ดร. เจ้าคณะจังหวัดปัตตานี

[‡] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี

[§] นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, คณะวัฒนธรรมศาสตร์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศ.ม.) : สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

บทนำ

การศึกษารูปแบบการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในพิธีกรรมทางพุทธศาสนานั้นมีความเข้าใจถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญในวิถีการดำรงชีวิตของสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละชุมชน มีรูปแบบ มีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงฐานะความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นอย่างดี การนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นองค์ประกอบในการจัดกิจกรรมในชุมชนมีความสำคัญ กับกรรมวิธีการในท้องถิ่นนั้น การสืบทอดภูมิปัญญาแต่ละครั้งอดีตกาล ถือเป็นองค์ความรู้ที่ผ่านกิจกรรมที่เชื่อมโยงทางความเชื่อพระพุทธศาสนา และสืบทอดกัน มาจนปัจจุบัน พระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตของคนไทยมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและกันมา อย่างแนบแน่นทุกยุค ทุกสมัยพระพุทธศาสนา มีบทบาทในการอบรมสั่งสอน ศิลธรรม ปลุกฝังคุณธรรม จริยธรรม พัฒนา กล่อมเกลাজิตใจ สร้างทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่อวัฒนธรรมไทยให้เกิดแก่ประชาชนพลเมืองด้วยดี ตลอดจน มีหลักธรรมที่มุ่งเน้นสอนให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามเป็นคนดีสามารถควบคุมกายวาจาใจได้อย่างดีงาม ในทาง “ประวัติศาสตร์ชาวไทยได้นับถือศาสนาพุทธต่อเนื่องตลอดมา ในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ของคนไทยได้ผูกพัน กลมกลืนกับหลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา”(กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ, 2538) วัฒนธรรม พิธีกรรมวงการศึกษาค้นคว้ากับคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เมื่อแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) (สำนักนายกรัฐมนตรี.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2535)) ปรากฏคำดังกล่าวในหมวดที่ 4 ว่าด้วยเรื่องแนวทางการศึกษา ข้อที่ 9 ว่า “ให้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยในศาสตร์สาขาต่าง ๆ รวมทั้งจากแหล่งวิทยาการอื่น ๆ มีภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สื่อมวลชน เป็นต้น มาพิจารณาประกอบการจัดการเรียนการสอน” จากนั้นคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” มีปรากฏศัพท์ใกล้เคียง คือ “ภูมิปัญญาไทย” ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 23 (3) ระบุว่า “ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญา” (ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก วันที่ 19 สิงหาคม 2542: 8) ทำให้คำสองคำนี้เป็นที่คนไทยเริ่มรู้จักและพยายามหาคำนิยาม

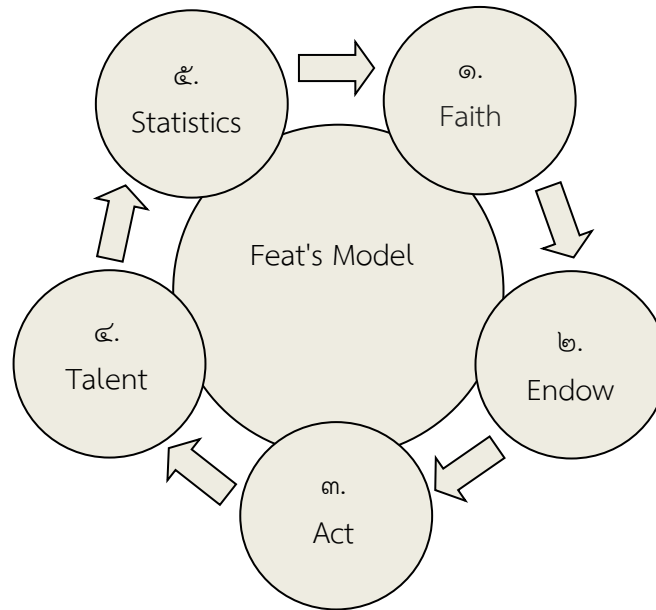
ดังนั้นสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม จึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว ฟันฟู ประยุกต์ ประดิษฐ์ เสริมสร้างสิ่งใหม่ บนรากฐานสิ่งเก่าที่ค้นพบนั้น นักฟันฟู นักประยุกต์ และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้ มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ “ผู้รู้ชาวบ้าน” และสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”จากการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ เป็นวิธีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้ผู้สืบสานสนใจและเห็นคุณค่าในศิลปะแขนงนั้น ๆ ภูมิปัญญาบางอย่างผู้ถ่ายทอดต้องหาวิธีสืบสานที่แตกต่างกันออกไป เช่น การอบรม การบรรยาย การจัดสัมมนา เป็นต้น บางกิจกรรมนั้นไม่สามารถสื่อสารต่อผู้รับได้อย่างตรงประเด็นและไม่สามารถชี้ให้เห็นคุณค่าได้อย่างชัดเจน จึงมีการปรับเปลี่ยนวิธีการถ่ายทอดโดยแบ่งเป็นกลยุทธ์ของแต่ละบุคคล บางกิจกรรมแฝงด้วยความสนุกสนานครึ่งแครง บางกิจกรรมเน้นไปที่การปฏิบัติ ขณะที่บางกิจกรรมเน้นไปที่การสื่อสารให้เห็นคุณค่าอย่างชัดเจน ทั้งหมดทั้งปวงก็เพื่อการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่และดีกว่าเดิม องค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ว่ามี คือภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาสู่อนุชนรุ่นหลัง กิจกรรมทั้งหมดที่กล่าวมานั้น โดยสรุปคือเพื่อสร้างความยั่งยืนของภูมิปัญญาท้องถิ่น ความยั่งยืนที่กล่าวนี้ต้องผูกติดกับเศรษฐกิจของชุมชนที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นกำเนิดและสืบทอดอยู่ด้วย โดยอาศัยสภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ธรรมชาติ ทรัพยากร แร่ธาตุ ป่าไม้ คน ชุมชน เป็นต้นกำเนิดและช่วยสืบทอดจนยั่งยืน

วัตถุประสงค์

ปัจจุบันพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ต้องมีบทบาท หน้าที่ และมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบสังคม มีการสร้างประโยชน์แก่ชนหมู่มาก (พหุชนตถายะ) เป็นต้น ไม่เหมือนสมัยก่อนที่มุ่งเน้นความหลุดพ้นอย่างเดียว บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสนอแนวคิดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีประจำในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งกำลังสูญหาย ขาดการฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบทอดเหล่านั้น มาสร้างฐานเศรษฐกิจให้ชุมชน ดังนั้นบทบาทของวัดในพุทธศาสนาปัจจุบัน จึงควรหันมาสนใจในการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน โดยการนำมาขยายฐานเศรษฐกิจชุมชนผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา อาศัยรูปแบบการสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชนของวัดพระธาตุผาเงา ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นรูปแบบ (Model) ตัวอย่าง

ฐานเศรษฐกิจชุมชน (Community Economic-Base)

ฐานเศรษฐกิจชุมชน ว่าด้วยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการวิเคราะห์ตามหลักความสำเร็จจรรยาบรรณฐานเศรษฐกิจชุมชน 5 ห่วง ดังนี้

ภาพรูปแบบแห่งความสำเร็จ (ของฐานเศรษฐกิจชุมชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผู้เขียน)

อธิบายวงจรรูปแบบแห่งความสำเร็จ

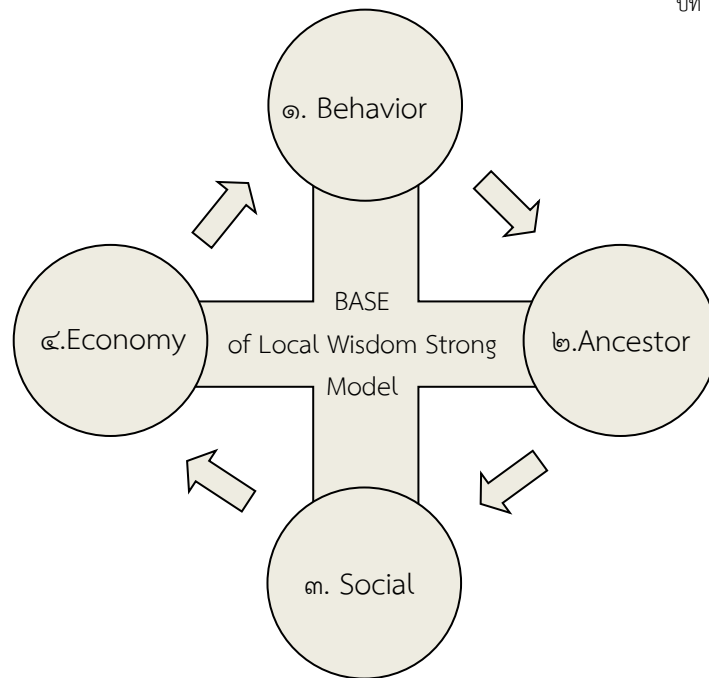
1. เชื้อมั่น Faith มีความเชื่อมั่นในหลักการหรือแนวทาง ที่พร้อมลงมือทำ ความเชื่อมั่นนี้ หมายถึง การเชื่อในกระบวนการตามหลักการจัดการ ได้แก่ ด้านบุคลากร (Man) ด้านงบประมาณ (Money) ด้านวัตถุดิบ (Material) และ วิธีการปฏิบัติงาน (Method) และมีความเชื่อมั่นในการประมาณรู้ศักยภาพ (Potential) ของชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)

2. แบ่งปัน Endow มีอุปนิสัยในการแบ่งปัน เสียสละ โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ต่อสังคม (Social) สภาพสิ่งแวดล้อม (Environment) ที่มีความเสมอภาค พึ่งพาอาศัยกันและกันแบบมีส่วนร่วมและรับผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Benefit) และเข้าใจหลักการ (Principle) และเหตุผลของภูมิปัญญาท้องถิ่นและมาตรฐานชุมชนซึ่งต้องอาศัยการมีทักษะในการปฏิบัติงานจริง ๆ

3. การกระทำ Act เข้าใจกฎแห่งศีล(Rule) ระเบียบ กรอบเกณฑ์ของสังคม ชุมชน ปฏิบัติตามกฎหมาย และมีหลักการลงมือปฏิบัติ คือ ก.มีฉันทะธรรม คือพอใจรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย โดยมีจุดมุ่งหมายความสำเร็จเป็นฐานกิจกรรม ข.มีวิริยะธรรม คือพากเพียรมุ่งมั่นในกิจกรรมและมีความการุญต่อชุมชนที่อยู่อาศัย โดยพึ่งฉันทะธรรมเป็นฐาน ค.มีจิตตะธรรม คือเข้าใจและเห็นประโยชน์ มีใจเด็ดเดี่ยวในกิจกรรมไม่ฟุ้งซ่าน โดยอาศัยฉันทะธรรมเป็นเบื้องต้นเป็นฐาน และมีวิริยะธรรมเป็นที่สองเป็นฐาน และ ง.มีวิมังสาธรรม คือไตร่ตรอง การทดลอง โดยมีฉันทะธรรมเป็นเบื้องต้นเป็นฐาน มีวิริยะธรรมเป็นที่สองเป็นฐาน และมีจิตตะธรรม ความคิดจินตนาการเป็นที่สามเป็นฐานเบื้องปลาย

4. มั่นสมอง Talent มีการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา อบรม สัมมนา ถอดความรู้ มีระบบและกระบวนการจัดการ (System and Management Process) เช่น การวางแผน การจัดองค์การ การสร้างทีม การสั่งการ การรายงาน การประเมินผล และงบประมาณ และมีผู้นำและผู้ตาม (Leaders and Followers) ที่เข้าใจบทบาทหน้าที่ในการเป็นมั่นสมองของชุมชน

5. ข้อมูล Statistics มีคลังความรู้ (Knowledge Store) ที่เป็นข้อมูลมาจากการสรุปแล้ว (Secondary data) เป็นข้อมูลที่พร้อมใช้ เพราะชุมชนไม่จำเป็นต้องวิจัยเอง เข้าใจ (Understand) และทรงจำองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างถ่องแท้ เชี่ยวชาญ (Expertise) และ รัก เห็นคุณค่า และวางแผนภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาพฐานความเข้มแข็งของภูมิปัญญาท้องถิ่น (โดยผู้เขียน)

อธิบายฐานความเข้มแข็งของภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. พฤติกรรม Behavior พฤติกรรมของ มนุษย์ ชุมชน ทรัพยากร ฤดูกาล ก่อให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ทรงจำ อนุรักษ์ กล่าวบอก รักษา ห่วงแทน สืบทอด พัฒนาต่อเนื่อง
 2. บรรพบุรุษ Ancestor เรื่องราวในอดีตของบรรพบุรุษ ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นตัวช่วยผลักดันให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดำรงอยู่ในฐานะเป็นมรดกของท้องถิ่นและชุมชน เป็นองค์ความรู้ส่วนรวมไม่มีใครเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์
 3. สังคม Social สภาพสังคมต้องมีความสามัคคีของชุมชนหรือสังคมในระดับเข้มข้น สังคมต้องเห็นความสำคัญ คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 4. เศรษฐกิจ Economy สภาพเศรษฐกิจชุมชนมีกระแสการเงินไหลเวียนทั้งปี สามารถนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างเป็นสินค้าให้ชุมชนได้ โดยเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพหลักได้ ขึ้นอยู่กับกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น
- จึงเห็นถึงความสัมพันธ์ของรูปแบบนี้ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน มีการอิงอาศัยกันเป็นฐาน 4 เสา คานหาให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยืนอยู่ได้อย่างมั่นคง ทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการปั่นฝ้ายทอผ้าจลกลืนของบ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประสบความสำเร็จในระดับชุมชน ทำให้ชุมชนมีพิพิธภัณฑ์ผ้าทอเชียงแสน มีกลุ่มผ้าทอล้านนาประจำหมู่บ้าน การค้าขายผ้าทอมือเป็นที่นิยมและเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน ความสำเร็จนี้เป็นเพราะชุมชนสร้างกระบวนการเสริมสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชนผ่านงานประเพณีปั่นฝ้ายสายบุญจลกลืนตามพระวินัยทางพุทธศาสนา การจัดงานประเพณีนี้นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งไม่จำเป็นต้องจัดการสมมนาหรือบรรยายใด ๆ ก็ทำให้กระบวนการถ่ายทอดและกลายมาเป็นรูปแบบ (Model) ในการจัดงาน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถส่งเสริมผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนาได้ (เสพบัณฑิต โหม่งบัณฑิต, 2560)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของแผ่นดินยังมีอีกหลายอย่างที่ควรส่งเสริม หากไม่มีหน่วยงานใดให้ความสำคัญ พุทธศาสนาควรให้การสนับสนุนได้โดยกุลโบายผ่านพิธีกรรม เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงมีความสำคัญอยู่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้ชิดสูญหาย ที่สามารถอ้างอิงพิธีกรรมทางพุทธศาสนาได้อีก มี ภูมิปัญญาการทอเสื่อลำแพน ภูมิปัญญาการตีบาตร ภูมิปัญญาการทอผ้าไหม ภูมิปัญญาการกวนข้าวทิพย์ ภูมิปัญญาการทำร่ม ภูมิปัญญาการทำพูกอนยัดนุ่น

หลักฐานภูมิปัญญาจากพระไตรปิฎก ที่สามารถนำมาสร้างกระแสพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เพื่อสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชนได้ มีดังนี้

ภูมิปัญญาการทอเสื่อลำแพน พึงยกประเด็นสำคัญจากกิลฺยทายกเถราปทาน สาระสำคัญคือ พระกิลฺยทายกเถระถวายเสื่อลำแพน แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะผู้ส่องโลกให้สว่าง ในกัปที่ 94 นับจากกัปนี้ไป พระกิลฺยทายกเถระได้ทำกรรมไว้ในครั้งนั้น จึงไม่รู้จักทุกคติเลย ในกัปที่ 77 จากกัปนี้ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าชัลลนธระ สมบูรณ์ด้วยรัตนะ 7 ประการ มีพลานุภาพมาก ปฏิสัมภีทา 4 วิโมกข์ 8 และอภิญญา 6 และที่สุดก็บรรลุพระอรหันต์

ภูมิปัญญาการตีบาตร พึงยกตัวอย่างการทำบุญด้วยการถวายบาตร ผู้ที่ทำบุญด้วยการถวายบาตรแด่พระสงฆ์ จะได้รับอานิสงส์อันแรงกล้า กล่าวคือความเป็นอยู่จะมั่งคั่ง มีชีวิตสมบุรณ์พูนสุข ปราศจากสิ่งใดที่จะได้โดยไม่ต้องลงแรงมากมายที่พบกับอุปสรรค ก็จะมีทั้งทางแก่ หรือมีที่พึ่งเข้ามาอยู่เสมอ อันตรายไม่มากถ้าหากคิดทำสิ่งใดมีความหนักแน่น และมีความพยายามมากทำให้การนั้น ๆ ส่งผลในทุกครา ไม่ค่อยพบกับความผิดหวังเท่าใด ตัดสินใจสิ่งใดจะมีแต่คนให้คำปรึกษาที่ดีอยู่เสมอ

อานิสงส์ของการถวายบาตรพึงยกตัวอย่างพระปิลินทวัจฉเถระได้ถวายบาตรในพระสุต และพระสงฆ์ซึ่งเป็นหมู่คณะที่ประเสริฐสุดแล้วได้รับอานิสงส์ ซึ่งสมควรแก่ฐานะ 10 ประการ คือ 1) บริโภคโภชนาหารในภาชนะทองคำ ภาชนะแก้วมณี ภาชนะเงิน และภาชนะที่ทำด้วยทับทิมทุกครั้ง 2) เป็นผู้ไม่มีอันตราย 3) ไม่มีเสนียดจัญไร 4) ขนทั้งหลายยำเกรงทุกเมื่อ 5) ได้ข้าว น้ำ ผ้า และที่นอนเป็นปกติ 6) มีโรคสมบัติไม่พินาศ 7) เป็นผู้มั่งคั่งมั่นคง 8) เป็นผู้ใคร่ธรรมทุกเมื่อ 9) เป็นผู้มีกิเลสน้อย และ 10) ไม่มีอาสวะ คุณเหล่านี้ ติดตามพระปิลินทวัจฉเถระ ไปทั้งในเทวโลกและมนุษย์โลก ไม่ละพระเถระในที่ทุกแห่ง เปรียบเหมือนเงาตามไม้ (โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 32 : 401)

ภูมิปัญญาการทำร่มพึงยกตัวอย่างการทำบุญด้วยร่ม ของพระปิลินทวัจฉเถระ ได้ถวายร่มในพระสุต และพระสงฆ์ซึ่งเป็นหมู่คณะที่ประเสริฐสุดแล้วได้รับอานิสงส์ 8 ประการ ได้แก่ 1) ไม่รู้สึกหนาว 2) ไม่รู้สึกร้อน 3) ละอองและธุลี ไม่แปดเปื้อน 4) เป็นผู้ไม่มีอันตราย 5) ไม่มีเสนียดจัญไร 6) ขนทั้งหลายยำเกรงทุกเมื่อ 7) เป็นผู้มิมีพวพรรณละเอียดย และ 8) เป็นผู้มิมีใจใสสะอาด เมื่อเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพ ฉัตร 100,000 คัน ซึ่งประกอบด้วยเครื่องประดับทุกอย่าง ก็น้อยเหนือศีรษะของพระเถระ ยกเว้นชาตินี้ เพราะอานุภาพแห่งกรรมนั้น เพราะฉะนั้นพระเถระกระทำการทุกอย่าง ก็เพื่อบรรลุฉัตรคือวิมุตติ (ขุ. อป. ภาค 1 24/393/365-378)

ภูมิปัญญาการทำพูกนอนยัดนุ่น ดังนั้นได้ยกตัวอย่างการทำบุญด้วยพูกที่ยัดด้วยนุ่น ของพระปิลินทวัจฉเถระ ได้ถวายพูกในพระสุต และพระสงฆ์ซึ่งเป็นหมู่คณะที่ประเสริฐสุดแล้วได้รับอานิสงส์ ซึ่งสมควรแก่กรรม 6 ประการ คือ 1) เป็นผู้มั่งคั่งสมส่วนที่บุญกรรมก่อให้เกิด อ่อนโยน มีรูปงาม น่าดู 2) เป็นผู้ได้ญาณอันประเสริฐ 3) เป็นผู้ได้พูกที่ยัดด้วยนุ่นอันวิจิตรด้วยรูปสัตว์ต่าง ๆ มีรูปราชสีห์ และเสือโคร่งเป็นต้น ด้วยผ้าไหม แกมด้นที่ปักเพชรพลอย 4) เป็นผู้ได้ผ้าปูอย่างดี และผ้ากัมพลต่าง ๆ จำนวนมาก 5) เป็นผู้ได้ผ้าปูวาทรมที่มีขนอ่อนนุ่ม และผ้าทำด้วยขนสัตว์อ่อนนุ่ม ในที่ต่าง ๆ และ 6) เมื่อใด พระเถระระลึกถึงตน เป็นผู้รู้เพียงสาเมื่อนั้นพระเถระเป็นผู้ไม่เปล่า มีมานเป็นเพียงนอนนี้เป็นผลแห่งกายถวายพูกด้วยนุ่น (ขุ. อป. ภาค 1 24/393/365-378)

สรุปผลการศึกษา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ควรได้รับการอนุรักษ์ ถ่ายทอด สืบสาน และพัฒนาสู่ฐานเศรษฐกิจชุมชน ท้องถิ่นใดมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สังคม ชุมชนและสิ่งแวดล้อมสร้างภูมิปัญญามาให้แล้ว พุทธศาสนิกชนทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ควรนำมาฟื้นฟูและให้การสนับสนุน พัฒนาสืบต่อไป เหมือนการจัดงานปั่นฝ้ายสายบุญจุลลัน ของชุมชนวัดพระธาตุผาเงา โดยอาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถนำรูปแบบกระบวนการของชุมชนบ้านสบคำ ไปจัดงานในท้องถิ่นของตนให้ประชาชนสนใจเห็นความสำคัญ และต้องการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นอันควรหวงแหน

เพราะการศึกษารูปแบบส่งเสริมการพัฒนา การ สร้างเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยส่งเสริมการฝึกอบรมการจัดการฝึกอบรมเป็นการสร้างกระบวนการความรู้ตามหลักการ วิธีการ เพื่อให้เกิดความถูกต้องตามกระบวนการ ได้ความรู้เพิ่มเติม สร้างความสามัคคีในหมู่ คณะ เพราะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พูดคุย คำแนะนำ ประสานงานที่ให้มีประสิทธิภาพ สามารถสร้างสรรค์ ความรู้ ความคิดเห็นให้เป็นไปตามแบบอย่างของภูมิปัญญาประเพณีเชิง พุทธ “เมื่อรับฟังคำแนะนำสั่งสอนจากการอบรมจะทำให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง เข้าใจสิ่งที่ได้ ฟังแล้ว บรรเทาความสงสัย ทา ความเห็นให้ตรง และจิตของผู้ฟังย่อมเลื่อมใส ซึ่งจะไปสู่ความ เข้าใจหรือปัญญาที่เพิ่มเติม ดังนี้ (1) สุตมยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการฟัง (2) จินตมย ปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากคิด ปัญญาที่เกิดจากการคิด พิจารณา และ (3) ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการฝึกฝนอบรม” ความสำคัญของการจัดอบรมความรู้ภูมิปัญญาประเพณีเชิงพุทธ ส่งเสริมกลุ่มการเรียนรู้ จะเป็นความแตกต่างทางความรู้ และประสบการณ์บ้าง โดยมาจากคนละส่วนงานหน่วยงานภายในองค์กร ซึ่งควรมีทักษะฝีมือ ที่เสริมกัน เป็นผู้รู้ ผู้สนใจ มีอำนาจเกี่ยวข้อง ในประเด็นปัญหาที่กลุ่มสนใจเป็นหลักเพื่อทำให้มี แนวคิดที่หลากหลาย เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นชุมชนใดมีภูมิปัญญาท้องถิ่นใด วัดที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น ควรสนับสนุนภูมิปัญญานั้น โดยจัดเป็นกิจกรรมที่อิงอาศัยความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นรูปแบบส่งเสริมการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ภูมิปัญญาประเพณีเชิงพุทธ โดยยึดหลักปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การสร้างอาสาสมัครเพื่อน ำไปสู่สังคมที่พัฒนาของภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงพุทธ ตลอดจนเป็นสังคมที่วัฒนธรรม พิธีกรรม และประเพณีนั้นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ กระบวนการในการไปถึงเป้าหมายซึ่งต้องอาศัย การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ สร้างความตระหนักและความสำนึกในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา มีความเสียสละ “อาสาสมัคร

(Volunteer) หมายถึง ผู้ที่สมัครใจและอาสาเข้ามาเพื่อช่วยเหลือ เยียวยา และทำงานที่ เป็นประโยชน์แก่ประชาชนและสังคม โดยสมัครใจเพื่อการดูแล ป้องกัน แก้ปัญหาเพื่อพัฒนาสังคม โดย ไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงิน หรือสิ่งอื่นใดผลตอบแทนที่อาสาสมัคร ได้รับคือ ความสุข ความภาคภูมิใจที่ได้ปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน สังคม และประเทศชาติ(สำนักงานกรศึกษาออก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2552) “บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของอาสาสมัคร ต้องการเป็นผู้แทนเสนอความต้องการ ในการเรียนรู้ของประชาชน เพราะชุมชน ประชาสัมพันธ์สื่อสาร เผยแพร่ข้อมูลเพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงการเรียนรู้ของประชาชน ในขณะเดียวกันก็ร่วมส่งเสริม สนับสนุน และร่วมจัดกิจกรรมภูมิปัญญาประเพณี เชิงพุทธประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในการติดตามผล และดูแลการจัดกิจกรรมศึกษาในชุมชน ตลอดจนส่งเสริม สนับสนุน การรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านการศึกษาเรียนรู้ของประชาชนใน ชุมชนด้วย จึงมีการประสานงานกับครูประจำศูนย์การเรียนรู้ อันจะก่อให้เกิดกิจกรรมการถวายทานแด่พระพุทธรูป เพื่อหวังอันสืบส่งอันยิ่งใหญ่ ซึ่งไม่ว่ากิจกรรมดังกล่าว อาจนำไปสู่ฐานเศรษฐกิจชุมชน และสามารถสร้างรายได้อันมหาศาลให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืนสืบ

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). **แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวง พ.ศ.2539 – 2550**. กรุงเทพมหานคร :

กระทรวงศึกษาธิการ.

จุ. อป. ภาค 1 24/393/365-378

ทีวีบูรพา. (2559). **กบขึ้นเครื่อง ตอน : เล้นไยศรัทธา มหากฐิน (English Subtitle) EP.2** แหล่งที่มา :

<https://www.youtube.com/watch?v=Z3UK6IVsOw> [3 ตุลาคม 2559]

บทสัมภาษณ์ พระพุทธิญาณมุนี (ประเสริฐ สิ้นสอน). (2560). อ้างถึงใน เสพบัณฑิต โหน่งบัณฑิต. บทความวิจัยเรื่อง

กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการปั้นฝ้ายทอผ้าจูลกฐินท้องถิ่นล้านนาผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษา

บ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 4 ระดับนานาชาติ

ครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, 21 พฤศจิกายน 2559.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม : 32 หน้า : 401**

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก วันที่ 19 สิงหาคม 2542 (หน้า 8)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2535). **แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)**. กรุงเทพมหานคร:

สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2534). **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท.**

กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.

เสพบัณฑิต โหน่งบัณฑิต. (2560). **บทความวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการปั้นฝ้ายทอผ้าจูลกฐินท้องถิ่นล้านนา**

ผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษาบ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. งานประชุม

วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 4 ระดับนานาชาติ ครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.